

אך הוא ניצל כמעט ברגע האחרון. רגע החומנטום של נחיתת אל-סאדאת בישראל במהלך אודיסיאת הכלא שלו, משחור-ח' את יחסיו עם דינה גרושתו (הנעשה מה שעושה, כמו בסיפור הקודם), נזכר במעלה שמעל ובחברה שבחוץ, שבודדה אותו.

ארץ רחוקה הוא תמצית החוויה הישראלית, ועיקר גיבושה בכתב. זה ספר אותנטי, שהאותנטיות שבו מעלותיו הספרותיות לא זכו לשבחי הביקורת.

יומנים

לשונסקי

כאשר נשאל פעם הסופר והמשורר זלמן (פנדריי הגיבור) "שניאור" לדעתו על המשורר אברהם לשונסקי, אמר: "אל תקרי לשונסקי אלא לשונסקי". אימרה זו של שניאור, דומה לשיחה שבח וחוורת למקרא ספר יומניו המלוקטים של לשונסקי, קי, שראה אור בימים אלה בשם פרקי יומן, בעריכת אריה אהרוני.

חמישה פרקים בספר זה, והראשון שבהם יומן בחרות — 1919—1920, מתוכו ניתן ללמוד רבות על לשונסקי הצעיר. באחד מהקטעים הראשונים הוא כותב: "התרבות — כפיות של משי הנעולות את הכף הצפראנית של האדם החיה. כשאני לעצמי הרני אהב דוקא את הצפראנים. בעיקרו של דבר אני רואה בהם טול של הטבע גרידא. סוף סוף לחיות, לעבוד, או אפשר בכסותי הצפראנית מביאות לפעמים תעלת בורבה... לשונסקי אינו חוסך ביומן זה דברים, ומספר על מורו במלאכת ההש-מצה: "מעלה טובה נתנה לו (גרשוין) שיפמן זה — שהוא מציד את נגותו של אדם בפניו ובעין טובה כזו שרק אנשי אמת יחידים זוכים בה...". ומיד ממחיש זאת בהשמצה על הרשע השלילי ביון (שותפירלרעיון של אב"ח אחימאיר) "הרעיון שהוא מתלבש במילים, אינו יוצא בכנרדים שאילים כי יש לו משלו כנרדי חול ובגדייהם-טוב לרוב...".

לשונסקי אינו חוסך עטו מהפרופסור יוסף קלוזנר: "הוי, קלוזנרים, קלוזי-נים! עד מתי אתם עושים את האמונת פלסתר?!" גם סופרי-אדיש מסוימים זוכים לקיתון של חרפות מעטו: "ואנכוי אין אני מוצר על שהסוסים הללו אינם ידעים כשלפיהם את שדה העברית ומזבלים אותה בגלליהם ולא לצורות הקבצו כי יעשיר אקאן: בשעת חירום זו רגילים אני בכמו אלה. צר לי על הפוסים עצמם, יותר נכון על המסופים; יש מהם אי אלה שגל פי טבעם הרי הם כבשים תמים, ואילו לא העמו על עצמם עור נכר ודאי שהיתה געיתו הצנועה מביאה כרכה להם ולאחרים...".

בפרק השני 1943—1950 עוסק לשונסקי יותר בבעיות שונות של עולמו הספרותי, כמו תירגום ספרו של פרישוין, וז' שו. מצויה ביומן הערה שלו על הדיוק של עולי גרמניה: "אך הם הכניסו לחייו דבר השגב מאוד: את הדיוק...". גם חברו למאבקים ספרותיים, רפאל אליעזר, זוכה להערה ביומן: "מה לעשות אליעזר? הוא עצוב ו...פרא-אדם. הרי אין לאדם זה כל פשרון לשיאת עצבות! הוא לא נוצר לכך, הוא נוצר עצבות כגאונה, במקרה-כיש, כמשהו מיותר לגמרי...". בפחות חמלה מטפל לשונסקי במשורר יהודה קרני: "...ועל שתיקתי הצי-טעיתי. כי היא העירה על איזה רגשי נחיתות קלני וממאיר. צרות-עין? מריב רות? קניאה? כן, אילי כל אלה... אך כצירוף עור משוה. שהרי יש כאדם זה עיר משוה, יח-עודי, הוה הוא יקר, טוהר, אנטיש. אך נהבה לי כי לפני היה, משוה, זה בעל תוקף יותר, השפיע עליו יותר...".

באחד מפרקי היוםן מביא לשונסקי נוסח משלו, בעל אופי של "טזאורוס" (גיבון) ל"שגול": "שגול / אשגול הכופר / אשגול

פרק נוסף הוא טרפים (פינקס משנת 1960), בו ממטיר לשונסקי אש וחרפות על מוסדות תרבות, מתחזים לאנשי-תרבות ועוד רבים. תחת הכותרת, "עיר-המיקלט הספרותית" הוא כותב: "אגודת-הסופרים כפי שהיא עכשיו, באקלימה ובמיוסגרתה, רמת גבאותה והשוק השחור הכלתי רחני שבה, היא כמין עיר-המיקלט, שאליה יכולים לברוח כבטחה כל אלה שרצחו שיר או סיפור יבדמה, וכמוכן בשוגג. שהרי אין איש רוצח שירום כמור, — כלומר: מתוך כוונה לרצוח...". מעניין איזו כותרת היה מעניק לשונסקי לאגודת הסופרים של קיץ 1981, המבצעת ג'נוסיד בשירה ובספרות של ישראל.

רגשות

הבפנוכו

ספר מרתק שראה אור באחרונה הוא רגשות מאת ויליאמ גיילין*, שכותרת המישה שלו היא האותות החיוניים לנו. ספר זה מהווה מיפוי ענייני ומדוייק של רגשות האדם. בעזרת אמצעים פסיכולוגיים והוכחות ספרותיות. הספר מטיף לשיחור ולהבנת מערכת הרגשות. בניגוד לתהליך של "פקיקה אקראית של הרגיש", כפי שמנסח זאת גיילין.

משורר לשונסקי פתשגל

המתבר שואל "מדוע יש לבני-אדם רגשות ורגישים? מה תועלתם?...". ומנסה לפענח את סוד אותם הרגישוים. הוא גם קובע כי "הרגשות הם כלי-הישרת של הישכליות, ולא, כפי שסבורים אחרים, חלופותיה". המתבר מחלק את הרגשות לשלוש קבוצות. הראשונה מייצגת את טווח הרגשות; השנייה מייצגת אותו סוג של רגשות, המזהירים אותנו מפני תיפקד

* אברהם שלונסקי — פרקי יומן; ועד: הובא לבית-הדפוס אריה אהרוני; הוצאת ספרית עופרים; 119 עמודים (כריכה רכה ו תצלומים של המשורר).

כושל; והשלישית כוללת את המכירים בכך, ששרידת היחיד והקבוצה היא בעלת משמעות שמעבר לעצם עובדת השרידה, ושהחיים הם דבר שיש ליהנות ממנו, ולא רק לשאתו.

בחלק הראשון שבספר, "איתותים ל-שם שרידה — בשירות הפרט והקבוצה", מבדיל המתבר בין המילים האחרות של מושג החרדה: "העושר הלשוני של הש-פה מאפשר לנו לעבור מבהלה לאימה, מרפיון-ידיים למורא, ממכילה לתבהלה (פניקה) ומחרדה לחלילה. אולם הרגיש שכיסוד כל המילים האלו הוא הפחד...". דוגמה למונח "חרדה" מביא המתבר מתוך גיין אייר של שרלוט ברונובה: "ליכי הלם בחוקה, ראשי להם; איזני

אוסטין מושפלת / צ'יבוב 29 שפ' רוח / ברונטה נשנקת

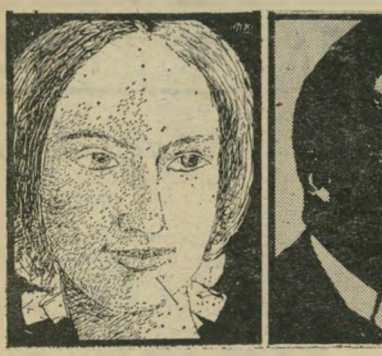
צילו בהמולת כנפים; דימיתי שמשוה קרב אלי; הייתי מרוכאה, נשנקת; כוח הסבל כשל; בראתי אל הדלת וטילטלתי את המנקול כבאמץ נואש...".

בפרק השני, "להרגיש אשמה", מוגדר המושג שבכותרת: "האשם כאן הוא רק המגדיר, הסופר והמתאר את סוג הפחד שהישים...". בהגדרת החושה זו הוא מת-בסס על ניסוחה הספרותי של ג'יין או-טין בספירה אמה: "מעולם לא היה תה כה נסערת, מושפלת וכואבת כשזם הסיבה מנסבות חייה... את האמת שבי דבריו לא היה אפשר להכחיש. היא רק הרגישה זאת בליבה. איך יכלה להיות כיה גסה, בה אמרית כלפי העלמה בייטס...". תחושה זו מתחזקת בציטוט מ"אנטון צ'יבוב, בסיפור קלת רגל: "אלנה איבאנובה יסבה כחדר-השינה שלה והירחרה כינה לכינה, שאלוהים הוא המעניש אותה כי על בגדיהה כבעלה. אותו יצור שתקן, שפלירות, בלתי-מוכן, שדמתו נישטטשה מחבת ענווה, נטול-אופי, חלוש מרוב סובילב...".

נושא זה, הגובל ב"מצפור", מביא את גיילין להתבסס על זיגמונד פרויד: "סינו השלב הראשון לעסוק במצפון לא נעשה עד שנת 1913, כשכתב את 'טוטם וטאבו'. בהתבספו על הכרזתו, שי חיים כחברה הם אמצעי-שיריה לפרט, הפיק פרויד שמנגנוני מצפון מפויימים אינם יכולים להירש בפשטות מדי דור, אלא הם בעיקרם חלק מטבעם הגנטי של יצורי אנוש...". לצורך המחשה ספר רותית של בעלי-מוסר, מצטט המתבר את פרוידנו הצעיר בספרו של פיליפ רות מועקתו של פורטנוי.

הפרק השלישי, "להרגיש בושה", נפ-תח ב"הבושה היא אחיות של האשם, ולי-עיתים קרובות משתמשים בשני המוני-דים ללא הבחנה ביניהם. הם משמשים לאותה מטרה: שניהם מסייעים להתני-גות החברתית המקובלת, הנדרשת ל-חיים כחברה...". ולצורך ההמחשה נעזר המתבר בסיפור על אחת מידידותיו בניו-יורק, יהודה שנתקפה בבהלה אחרי שי-התבר כי הרוצח בעל הקליבר 44, שנו-דע מאוחר יותר כ"בנו של סם", הוא הודי. הוא מבאר את כלימתה ובושתה: "תחושת זהות בקהילה היהודית הוא כה חזקה, כה חיונית וכה כרוכה בשרי-דתי של הקבוצה" עד כדי הרחבת הערכות החרדית למימדים מוגזמים כא-לה. זהות בתור פרט יהודי שילובה ללא התר בוהות הקבוצה — נב כשל כוחות האנטי-שמיות, הרואה תמיד ביהודי קרי-דם פל יהודי, ורק אחר כך — אדם, ובשל עצם המסורת המוסרית של היהדות, העושה את טובת הכלל עיקר...".

ראייה לא-יהודית לתחושת הבעינות מביא גיילין גם מדיוקן האמן כאיש צעיר של ג'יימס ג'ויס: "מטפן עצב את עי-ניו והושיט את ידו הרועדת כשכפה כלי-פי מעלה. היא חש כיצד המשיגה של הלימודים יגיע רגע רגע באצבעותיה כדי לישרה, ואחר-כך את רישורש שרוול הי-גלימה כשהורם המגלכ כדי להצליף בו... המום הצורכים פרצו מעיניו, והוא, כור-ער מבלימה, מיסורים ומפחד, אסף בי-כהלה את זרועו הרועדת ופרץ ביללתי-כאב. גופו רטט עקויות של מורא, ומי-תוך כלימה וכעס חש את הועקה הצור-רבית יוצאת מגרונו ואת הרמעות הצור-בות נוזלות מעיניו על לחייו הלהבות...". מוסרו של פרק זה קובע חד-משמעית:

אוסטין מושפלת / צ'יבוב 29 שפ' רוח / ברונטה נשנקת

"הבושה אכן בת לווייה היא למוסר. אל תבושו להרגיש בושה ואל תבוזו לתכי-ליותה...".

בפרק "להרגיש גאווה", שהוא הרא-שון בשבעת אבות החטא הקדמוניים, כו-תב המתבר: "הגאווה היא העונג שמי-קורו בהחשבה עצמית ומוגזמת של אדם" (שפינוזה), "הגאווה היא אמונתו הי-מביספת של אדם בעליונות ערכו שלו מבחינה מפויימת" (שופנהאואר). דוגמה יותר ספרותית מוצא גיילין בסיפורן של שתי ערים ל"צ'רלס דיקנס, שם עומד פירני קרטון לעלות על הגרדום, כמתי-גדב, תחת בעלה של האשה שאהב: "הדבר שאני עושה נעלה בהרבה על כל מה שעשיתי מעודי; המנוחה שאני הולך אליה נעלה בהרבה מכל מה שי-ידעתי מעודי...".

החלק השני של הספר, "אותות אזה-רה — המרכז אינו מחזיק מעמד", נפ-תח בפרק "להרגיש מצוברח": "אחד מאותות האזהרה השכיחים ביותר הוא איתה תחושה מזורה של להיות מצוברח. בוודאי הרגיש כל אחד מאיתנו בזמן מן-הומנים שהוא מצוברח... הרמיו העיק-רי בהרגשתו ה"צוברח" הוא של עירבו-ביה ומכובת... המחשה לתחושה מוצא גיילין באהבה ומישפט-קדום של ג'יין אוסטין: "האם ראתי פעם את אמך כה מפולבלת? כה אמודה? השם ירחם, בינתן מסתתרת! אח! אני כאה הנה, ואני שם! אני הולכת לשם, ואני כאן! ופתאום אני כשזם מקום...".

יצר שזכה לתיאורים ספרותיים רבים הוא הקינאה: "אולי הרגיש הנפול של המייסר ככולם... מוזגה משונה של תשוקה ועיונות גם יחד, המעורבות כי-מרידות...". יכולה הקינאה להתעורר מכוחם של הקניינים הפחיתים, העלובים וקלי-העקר ביותר... תחושה נוספת הי-מוצגת בספר היא, "להרגיש שאתה מנו-צל". כדברי המתבר: "אחד הרגישוים הקטנים היותר מכאיבים הוא ההרגשה של היות מנוצל...". והוא מעיר: "אין זה הדבר הנורא ביותר להיות מנוצל מפעם לפעם אפילו פמוכן הגרוע של המילה; הרבה יותר רע הוא לראות ני-צול בכל כקשת טובה; לראות כפל פניה כזאת ניצול-כמו; למחוד בקמטנוניות את ה"תזוקה" של היחסים; או להסתגל ללא-סבל הפרטי והפרטואידי של החרדית-מיד...".

הספר רגשות נקרא בבהירות, למרות עיסוקו בנושאים מדעיים. ויש בכוחו לת-רום לתרפי ולהבנה עצמית של התהלי-כים הרגשיים. ספר החודר לנבכים. ומצי-ליח להגיע אליהם.